

Kıbrıs'ta çokdillilik olgusu

Dilek Yağcıoğlu

Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs

This study attempts to describe multilingualism in Cyprus in three periods of Cyprus history: The British Colonial period (1878 to 1960); The Republic of Cyprus period (1960 to 1974); and from 1974 to the present day through the perceptions of Turkish Cypriots. The data in the study are collected through interviews with the Turkish Cypriots who lived through the three periods. These interviews were later subjected to content analysis. Findings indicate that Turkish Cypriots are 'elite' bilinguals or 'school/cultured' bilinguals in English as they learn English through education, and 'contact' or 'folk' bilinguals in Greek due to contact with the Greeks in the mixed towns and villages before 1974. The functions of English are reduced to 'instrumental' and 'interpersonal' after 1974 excluding the 'regulative function' of the former periods during which English was one of the official languages. The function of Greek was only interpersonal as it was used in inter-communal relations before 1974, after which it is reduced to almost none due to the separation of the two communities. The study reveals that the Turkish Cypriots attribute great value to knowing English because of economic and professional gains.

1. Giriş

Toplumdilbilim toplumdaki dil davranışını, daha özelde, dil yapısı ve toplum yapısında aynı anda meydana gelen değişiklikleri sistematik olarak inceleyen bilim dalıdır (Haugen, 1987). Bu bilim dalı iki yaklaşımla toplumdaki dil yapısını inceler: betimleyici ve dinamik yaklaşım. Betimleyici yaklaşım "Kim hangi dili, kime ve hangi amaçla konuşur" (Fishman, 1979) sorusuna cevap arar. Dinamik yaklaşım ise dilin sosyal yapılanmasındaki ve dile karşı davranışlardaki değişiklikleri araştırır. Kısaca toplumdilbilim değişik dil değişikliklerinin özelliklerini, bu değişikliklerin değişik işlevlerini, ve bu değişiklikleri kullanan kişilerin birbirlerini etkileyerek bu dil değişikliklerini değişime uğratmalarını ve dil değişikliklerinin kendi aralarındaki etkileşmelerini inceler (Fishman, 1972).

İletişim içinde olan dillerin araştırılması olan ikidillilik olgusu (aynı zamanda çokdillilik olarak da anılır) toplumdilbilimin ana konularından biridir. Çokdillilik bir ülkede veya toplumda birden fazla dil kullanımının olağan olduğu durumları ifade eder (Crystal, 1987). Bazı ülkeler resmi olarak iki ya da çok dillidirler. Bazıları ise resmi olmasa da sınırları içindeki toplumlarda birden fazla dil kullanımına ev

sahipliği yapar. Bu anlamda iki ya da çokdillilik "toplumsal çokdillilik" olarak anılır (Hamers & Blanc, 1989; Hoffmann, 1996; Romaine, 1995; Spolsky, 1998). Bu bağlamda, ilişkiye dayalı çokdillilik 'halk' çokdilliliği olarak adlandırılırken, bunun karşısında okuldaki eğitim sonucunda edinilen çokdillilik ise 'elit' iki/çok dillilik diye sınıflandırılır (Skutnabb-Kangas, 1981).

Günümüzde çokdilliliğe en çok paydaş olan İngilizce, İngiliz İmparatorluğu'nun bu dili bazen yerel dillerin yok olması pahasına dünyada en yaygın kullanılan dil haline getirmesinin bir sonucudur (Crystal, 1997; Fishman, 1996; Pennycook, 1998; Phillipson, 1992). İngilizce'nin bu bağlamda İngiliz İmparatorluğu'nun sömürgesi olan ölkelerde yaygın hale gelişi ve o ölkelerde ne gibi bir yer işgal ettiği bir çok araştırmaya konu olmuştur (Altbach, 1995; Boufouy-Bastie, 1997; Bolton, 2000; Crystal, 1997; Evans, 2000; Fishman, Conrad & Rubal-Lupez, 1996; Hoffmann, 1996; Kamwangamalu, 2000; McEntee-Atalians & Pouloukas, 2001; Pennycook, 1998; Schaub, 2000; Tchougui, 2000; Tully, 1997). İngilizce bu gibi ölkelerde değişik işlevlere sahiptir. Bunlar 'araç' (instrumental), 'düzenleyici' (regulative), 'ilişki' (interpersonal) işlevleri olarak ortaya konmuştur (Kachru, 1983).

Eski İngiliz kolonisi olan ölkeler arasında Kıbrıs, diğer müstemlekelerden ayrı olarak değişik sömürgeci politikaların etkili olduğu farklı bir İngiliz kolonisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda Kıbrıs'ı çok dilliliği esasında incelemenin ve bunu şekillendiren tarihi olayları ortaya koymanın gereği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmayı yapan kişinin Kuzey Kıbrıslı olması araştırmayı Kuzey Kıbrıs'la sınırlı kılacaktır. Bu noktada Kıbrıs hakkında kısa bir önbilgi yararlı olacaktır. Doğu Akdeniz'de bir ada olan Kıbrıs ilk olarak 1914'de tam olarak İngiliz İmparatorluğu'na bağlanmış ve 1925'te İngiliz Taç Kolonisi olmuştur. Ada esasında 1878'de yaklaşık üç yüzyıldır hakimiyeti altında bulunduğu Osmanlı İmparatorluğu tarafından, İngilizler'in Osmanlı'yı Ruslar'ın olası bir saldırısı karşısında koruması anlaşması karşılığında İngiliz İmparatorluğu'na kiralanmıştı. İngiliz Müstemlekesi (kolonisi) haline gelen Kıbrıs bu statüsünü 1960'a kadar sürdürmüştür. Adada bu süre içerisinde Osmanlı kökenli Türkler ve Helen kökenli Rumlar 1960'a kadar birlikte yaşamışlardır. 1960'dan sonra Kıbrıs bağımsız olmuş ve Kıbrıslı Türk ve Rumlar'dan oluşan iki toplumlu Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştu. Bu cumhuriyet 1963'de yaşanan olaylardan sonra Kıbrıslı Türkler'in belirli bölge sınırları içerisinde yaşamaya zorlanmalarıyla ve bazı karışık köylerde Türkler'e sınırlar sonucu onların daha güvenli bölgelere göç etmeleriyle eskisi kadar uyumlu olmasa da 1974'e kadar sürdürölmüştü. 1974'te Rum tarafında Yunanistan'dan gelen bir EOKA'cının o zamanki Cumhurbaşkanı Makarios'u devirmesinin ardından, Türkiye garantörlük hakkını kullanarak Kıbrıs'a müdahale etmişti. Bu olaydan sonra Kıbrıs'ta Türkler Kuzeyde, Rumlar da Güneyde yaşamaya başladılar (Calotychos, 1998; Dodd, 1993; Oberling, 1996).

Kıbrıs'ta tarih içinde dil durumuna bakacak olursak, 1572'de Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs'ı ele geçirmesiyle o zaman orada yaşamakta olan

Rumlar'ın dili olan Rumca'nın yanında Türkçe adada hakim dil durumuna gelmiştir. 20. yüzyılın ilk yarısında İngilizler'in egemenliğindeki Kıbrıs'ta İngilizce, Rumca ve Türkçe'nin yanı sıra, resmi dillerden biri olmuştur. 1960'da İngiliz koloni yönetiminden bağımsız hale gelen Kıbrıs'ta Türkçe ve Rumca resmi dil olarak ilan edilirken, İngilizce resmi işlemlerin sürdürüldüğü dil olarak toplumdaki yerini korumuştur (Morvaridi, 1993).

Kıbrıs bugün hâlâ son sömürgeci devlet İngilizler'in etkilerini taşır. Bugün Kıbrıs'taki birçok idari kuruluş İngiliz kurumsallaşma sistemini yansıtır. Ayrıca eğitim sisteminde de İngiltere'deki Grammar School eşdeğeri olan Türk Maarif Kolejleri gibi okullarda İngiliz etkisini görmek mümkündür. Bunun yanında İngilizce Kıbrıs eğitim sisteminde her zaman önemli bir yere sahip olagelmıştır. Bugünkü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde İngilizce ilkokuldan başlayarak ortaöğretimin sonuna kadar zorunlu dil dersi olarak okutulur. Bunlara ek olarak Kuzey Kıbrıs'ta bulunan tüm üniversiteler yasayla İngilizce ortamında eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir. Ayrıca 1960'ta yapılan anlaşmalar gereği Kıbrıs'ın garantör devletlerinden biri olan İngiltere'nin iki askeri üssü halen Ağrotur ve Dikelya'da faaliyet göstermektedir. Kıbrıs'ın siyasi istikrarsızlığından dolayı son 40 yıldır Birleşmiş Milletler'in özel Kıbrıs Birlikleri de Kıbrıs'ta görev yapmaktadırlar. Tüm bu nedenlerden dolayı Kıbrıs çokdillilik olgusunun araştırılması gereken yerlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Haugen'ın (1987) dediği gibi:

Konuştığımız dil veya diller bizim ve atalarımızın istemi dışında gelişen ama bizim ait olduğumuz etnik topluluk veya ulusu ilgilendiren uzun tarihin sonucunda oluşmuşlardır. Bu uzun tarihin bir kısmı bizim fikrimiz ve bilgimiz olmadan alınan siyasi kararlarca şekillenmiştir. (p. 53)

Tüm bu nedenlerden dolayı Kıbrıs'ta da tarihinin şekillendirdiği bir çokdillilik olgusunu gözlemek mümkündür. Bu nedenle bu çalışmada Kuzey Kıbrıs'ta konuşulan dillere ilişkin tarihi gerçekler araştırmada kullanılan veri kaynaklarının bakış açılarından Kıbrıs'ın son üç tarihsel dönemi içinde, yani İngiliz Müstemleke Devri (1878-1960), Kıbrıs Cumhuriyeti Devri (1960-1974) ve 1974'den bugünkü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne değin uzanan sürede ortaya konulacaktır.

2. Çalışma yöntemi

Bu araştırma betimleyici/nitel bir çalışmadır. Araştırma niteleyici araştırma (qualitative research) değıştirgenleri kullanılarak yapılandırılmıştır. Niteleyici araştırmaların temel amacı araştırmada veri kaynağı olan kişilerin bakış açılarından toplanan verileri araştırmanın konusu olan bağlam içerisinde anlamlandırıp yorumlamaktır (Glesne & Peshkin, 1992). Bundan hareketle, araştırma Kıbrıs'taki çokdillilik olgusunu anlamaya yöneliktir ve sadece araştırmaya yardımcı olan kişilerin görüş çerçevesinden araştırmanın konusu irdelenmiştir. Bundan dolayı

araştırmanın sonuçları genellemeden çok anlamayı içerir. Araştırmada Kıbrıs'ın nasıl bir çokdilliliği olduğu sorusuna yanıt aranmıştır. Bu soru araştırılırken Kıbrıs'ın tarihinde yukarıda belirtilen üç devrede yaşamış Kıbrıslı Türklerle yapılan mülâkatlar kullanılmıştır.

2.1. Veri kaynakları

Bu çalışma için yapılan mülâkatlarda 29-87 yaş aralığındaki daha çok öğretmen olan Kıbrıslı Türklerle görüşülmüştür. Betimleyici/Nitel çalışmalarda amaca en iyi hizmet eden veri tabanını seçmek esastır (Patton, 1987). Kıbrıs'ta öğretmenlerin ilk atamalarından sonra adanın çeşitli köy ve kasabalarında görevlendirilmeleri sadece kendi yerleşim yerlerindeki durumla kalmayıp görev yaptıkları değişik yerleşim yerleri hakkında da bilgi sahibi olmalarını sağlıyor. Bu nedenle de araştırma için daha zengin bilgi sağlayacakları düşünöldüğünden mülâkatlar için öğretmenler kullanılmıştır. Ayrıca 29-87 yaş aralığında kişilerin seçilmesindeki diğer neden Kıbrıs'taki üç tarihi dönemi de yaşamış olmalarıydı. Bu bağlamda, 60-87 (5 kişi) yaş arası kişiler İngiliz Müstemleke Dönemini (1878-1960), 50-60 (4 kişi) yaşlarında olan kişiler Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemini (1960-1974), 29-39 (11 kişi) yaşlarında olan son grup da 1974 ve sonrasını yansıtacakları düşünölererek seçilmişlerdir. Bir başka deyişe bu üç farklı dönemi yaşamış olan kişilerin dönemlerin doğası gereği değişik dil deneyimleri de olacağı düşünölererek bu çalışma için yukarıdaki ölçütler göz önünde bulundurularak 'ölçüte dayalı' (Kuzel, 1992) veri kaynağı kullanılmıştır.

2.2. Veri araçları, toplama ve çözümlene süreci

Çalışmada kullanılan veri aracı yapılmış (semi-structured) sorulardan oluşan mülâkatlardır. Mülâkatların amacı daha önce belirtildiği üzere, Kuzey Kıbrıs'taki çokdilliliğin niteliğini betimlemektir. Soruların ilk kısmı mülâkat yapılan kişiye özel, nerede doğduğu, okuduğu ve yaşadığıyla ilgili bilgi içeren sorular içerirken, ikinci kısım esas çalışmanın sorusuna yönelik konuyla ilgili sorulara yoğunlaşmıştır. Bu sorular kişinin hangi yabancı dilleri bildiği ve bunları ne amaçla, ne zamanlarda, hangi sebeple kullandığı ve de bu dili/leri bilmenin kişiye neler hissettirdiği, ne gibi kolaylıklar ve avantajlar sağladığıyla ilgilidir (Bkz. Ek: Mülâkat soruları). Mülâkatlardan yaşlı olan bireylerle yapılanları onları evlerinde ziyaret ederek, diğer kişilerle de daha önceden telefonla aranıp izin alındıktan sonra önceden belirlenmiş okullarda öğretmenlerle tek tek yapılmış ve tüm mülâkatlar teybe kaydedilmiştir. Tüm kişilerin mülâkat yapılmadan önce izinleri alınmıştır. Bu mülâkatlar daha sonra kasetteki kayıttan çözümlenerek yazıya geçirilmiştir. Daha sonra bu kayıtlar içerik çözümlenmesine tabi tutularak kodlanmış ve incelenmiştir. Bu aşamada sınıflandırılıp daha anlaşılır hale getirilen mülâkatların içeriği tematik konu başlıkları ortaya çıkararak yoruma hazır hale gelmiştir. Bu incelemenin sonucunda ortaya çikan tematik başlıklar/sınıflandırmalar (Tablo 1)'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Mülakatlar sonucunda elde edilen sınıflandırmalar

Sınıflandırmalar

Doğum Yeri
Eğitim Geçmişi
İlk/orta öğrenim/ Nerede/ Ne tür
Yüksek öğrenim
İş Geçmişi
Çalışma yeri
Başka ilgili faaliyetler
Konuşulan Yabancı Diller
İngilizce
Rumca
Başka (Fransızca, Almanca, Persçe, İtalyanca)
İngilizce'nin Nerede kullanıldığı
Evde
İşte
Sosyal Ortamlarda
Dış ülkelerde
İngilizce'ye Karşı Tutumlar
Olumlu Duygular
Dünya dili olarak birçok kapı açması
Kültürel zenginlik/ kişiyi daha kültürlü kılması
Siyasi (politik) güç
Acı Duygular
İngiliz Koloni politikaları
Rumlar
Endişe (var veya yok)
Değer
Daha iyi yaşam şartları
Başka kültürlerle erişebilme/ulaşabilme
Kişisel gelişme
Çocuklarına İngilizce öğretme çabası
İngilizce Bilmenin Getirdiği Avantajlar
Daha iyi iş olanakları
İngilizce konuşan kişilerle karşılaşip arkadaşlık kurma olanağı
Yabancı filmleri ve kitapları kendi dilinde izleyebilme/ okuyabilme
Rumca'nın Nerede Kullanıldığı
İş görüşmelerinde (geçmişte)
Sosyal yaşamda (geçmişte)
Uzlaşma toplantıları sırasında
Rumca konuşan Kıbrıslı Türklerle
Rumca'ya karşı Tutumlar
Rumca'yı daha iyi konuşabilme isteği
Adada yaşayan halkın birbirini daha iyi anlayabilmesi ve iletişim kurabilmesi için araç
Acı
Politik olaylar
İngilizce'nin ve Rumca'nın Gelecekteki yeri
Gelecekte bir anlaşma olma beklentisinden dolayı Rumca'yı öğrenme gereği
İngilizce'yi daha yaygın hale getirme dileği
Başka bir yabancı dil bilmenin zenginlik olduğu

Bu sınıflandırmalar daha sonra her tarihsel döneme uyacak şekilde tekrar düzenlenmiştir. Bir başka deyişle tüm veriler aşağıda gösterilen (Tablo 2) konu başlıkları altında her tarihsel dönem için İngilizce-Türkçe ve Rumca-Türkçe ikidilliliği için yorumlanmıştır.

Tablo 2. Mülakatlar sonucunda elde edilen konu başlıkları

Konu Başlıkları
Kişilerin Bölgesel, Eğitimsel ve İş Geçmişleri
İngilizce Bilgisi: Nerede, Ne Zaman, Nasıl Öğrenildiği ve Kullanıldığı
İngilizce'ye Karşı Tutumlar
İngilizce Bilmenin Getirdiği Avantajlar
Rumca Bilgisi: Nerede, Ne Zaman, Nasıl Öğrenildiği ve Kullanıldığı
Rumca'ya Karşı Tutumlar
İngilizce'nin ve Rumca'nın Kıbrıs'taki Geleceği

3. Bulgular

Kıbrıslı Türkler'le yapılan mülakatlar sonucunda İngilizce'nin eğitimde değişik derecelerde önemli bir yer teşkil ettiği görülmüştür. Ayrıca İngilizce'nin hükümetin işlerinde de önemli bir yere sahip olduğu ve 1960'a kadar resmi dillerden biri olmasından ötürü tüm resmi işlerde kullanıldığı da ortaya çıkmıştır. İngiliz Müstemeleke döneminde İngilizce'nin devlet dairelerinde işe alınmada ve öğretilmeye atanmada önkoşul olduğu da ortaya konmuştur. 1960'dan sonra da toplum içinde İngilizce önemini korumuş ve artık resmi dil olmamasına rağmen Kıbrıslı Türkler'in ve Rumlar'ın kabine toplantılarının ve resmi işlerin ortak dili olma özelliğini sürdürmüştür. 1960-1974 yılları arasında İngilizce, eğitimde öğrenilmesi gereken zorunlu yabancı dil olarak yerini almış ve 1974'den sonra da aynı şekilde konumunu korumuştur. 1974'den sonra Türkler ve Rumlar arasında ilişkilerin tamamıyla kesilmesi yüzünden İngilizce çatışma çözme (conflict resolution) ve uzlaşma (mediation) toplantıları dışında, Rumlarla Türkler'in ortak olarak kullandıkları dil olma özelliğini kaybetmiştir.

İngilizce'nin yanı sıra Rumca da Kıbrıslı Türkler'in hayatlarında var olan bir gerçeklikti. İngiliz Müstemeleke döneminde karışık köy ve kasabalarda Rumca Kıbrıslı Türkler tarafından Rumlarla temaslarında sıklıkça kullanılan bir dil olarak karşımıza çıkmaktaydı. Ayrıca o dönemdeki ortaokullar olan Rüştiyelerde ve daha sonraları Liselerde (erkek), Rumca zorunlu yabancı dillerden biriydi. 1960'dan sonra Rumlar'ın Türkler'e saldırıları sonucu Rumca'nın Kıbrıslı Türkler arasında kullanımı da değişikliğe uğramıştır. Daha önceki karışık köylerde, Rumlar'ın saldırıları sonucu kaçan ve Türkler'in çoğunlukta olduğu daha güvenli bölgelere sığınan Kıbrıslı Türkler, Rumca'yı eskisi gibi kullanmayı bırakmışlardır. Dahası Rumca 1960'dan sonra müfredattan çıkarılmıştır. Bu çok kısa özetten sonra aşağıda bulguların her dönem için daha geniş bir tartışması yapılmıştır.

3.1. İngiliz Müstemleke Dönemi (1878-1960)

3.1.1. İngilizce-Türkçe ikidilliliği

Bu dönemde özellikle 1935'de İngilizler'in getirdiği yaptırımlarla İngilizce ilkokulun son iki sınıfından itibaren zorunlu dil olmuştur. Bunu yaparken İngilizler'in hem kültürel olarak İngilizler'e bağımlı, hem de siyasi olarak onları destekleyen bir orta sınıf yaratma amacını güttükleri söylenir (Persianis, 1996). Bu sayede İngilizler İngilizce için toplumda bir talep yaratmışlardır. Yapılan mülakatlar da o zamanı yaşamış kişilerin hem mesleki, hem de özel hayatlarında İngilizce'nin önemini farkında olduklarını göstermektedir. Mülakat yapılan en yaşlı üç bayan öğretmen özel İngilizce kurslarına giderek o zaman öğretmenliğe atanmak için önkoşul olan Ordinary Distinction isimli İngilizce sınavını geçmişler ve bu sayede ilkokul öğretmenliğine atanabilmişlerdir. Bunların sonucunda, amaçlandığı üzere, İngilizler İngilizce eğitim sayesinde kültürlü bir orta sınıf yaratmayı başarmışlardır. Bunu, bu dönem için mülakat yapılan kişilerin İngilizce'nin onların hayat kalitesini artırıp ufuklarını geliştirdiğini söylemeleri en güzel biçimde yansıtır. Diğer bir deyişle, Kachru'nun (1986) dediği gibi, İngilizce o dönem Kıbrıslı Türkler için modernliğin ve seçkinliğin bir simgesi olmuştur. Tüm bunların sonucunda İngilizce'nin bu dönemde araç işlevi (meslek veya başka amaçlar için araç) ve düzenleyici işlevi olduğu söylenebilir. İngilizce'nin araç işlevini okullarda İngilizce okutulması sağlamıştır. Bu dönemde avukatlık, doktorluk gibi meslekler için İngiliz hükümetinin vasıflandırmalarının istenmesi buna bir örnek teşkil eder. Bunun yanında, İngilizce tüm yasal ve idari yazışma, konuşma, anlaşma konularının dili olduğundan, düzenleyici işleve de sahipti. Ayrıca aynı dönem için İngilizce Rumlarla Türkler arasında iki gruptan birinin diğerinin dilini bilmemesi durumunda ilişki (link) dili olarak da işlev görmüştür. Tüm bunların sonucunda bu dönemde Kıbrıslı Türkler'in okul/kültürel veya elit ikidillilik gösterdikleri öne sürülebilir. Ek olarak İngilizce o dönem için kişiler arası ilişkisel ikidillilik özelliği de gösterir.

3.1.2. Rumca-Türkçe ikidilliliği

İngiliz Müstemleke döneminde Türkler ayrıca Rumca-Türkçe ikidilliliği gösterir. İngilizce'den farklı olarak Rumca daha çok karışık köy ve kasabalarda Rumlarla Türkler'in gündelik ilişkilerinden dolayı öğreniliyordu. Fakat, bunun yanında, 1896'dan itibaren Rum okullarında Türkçe öğretilmemesine karşın Türk okullarında Rumca dersleri veriliyordu. Burada ayrıca başka ilginç bir durumun irdelenmesi gereklidir. Bazı Türk köylerinde tüm köylülerin Türk olmasına karşın bu köylüler kendi aralarında Rumca konuşarak anlaşıyorlardı. Yani Rumca onların anadili gibi işlev görüyordu. Hatta bu köylülerden bazıları Türkçe'yi hemen hemen hiç bilmiyorlardı. Mülakat yapılan kişilerden birinin belirttiğine göre o sıralar görevde olduğu Luricina köyünde çoğu köylü kadınlar sohbet ederken de Rumca kullanıyorlardı. Burada belirtilmesi gereken başka bir nokta da bu kişilerin okula gittikleri zaman Türkçe eğitim gördüklerinden Rumca'yı sadece konuşma düzeyinde

bildikleridir. Rumca'yı bunların dışında ortaokulda öğrenip aynı mahallede Rum çocuklarla oyun oynarken kullanan Kıbrıslı Türkler de vardı. Yani Rumca bazıları için okulda öğrenilip daha sonra ilişkilerinde pekiştirilen bir dil iken, bazıları için ise anadilleri gibi bir işlev görüyordu.

Yapılan mülakatlar sonucunda bu dönemde yaşamış kişilerin Rumca'ya karşı olumlu tutumlar içinde oldukları ve Rumca öğrenmeyi Ada'da ortak oldukları Kıbrıslı Rumlarla ilişkilerinde Kıbrıslı Türkler'i güçlendirecek bir silah olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Sadece 1950'lerin sonlarına doğru Rumlar'ın önce İngilizler'e karşı başlayan saldırılarının sonraları Türkler'e yönelmesiyle Kıbrıslı Türkler'in daha önceki çok olumlu tutumlarının eskisi kadar sıcak olmadığı ve bir mülakatta belirtildiği üzere, bu olumlu duyguların yerini 'acı' sıfatıyla belirtilen duygulara bırakmış olduğu görölmüştür. Tüm bunların sonucunda bu dönem için Kıbrıslı Türkler'in Rumca için kişiler arası ilişki ikidilliliği gösterdikleri ortaya çıkmıştır.

3.2. Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi

3.2.1. İngilizce-Türkçe ikidilliliği

İngiliz Müstemleke döneminden sonra 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş ve Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğündeki bu devlette Türkçe ve Rumca resmi dil olarak ilan edilmişti. İngilizce ise Kıbrıslı Rum ve Türkler'in ortak kabine toplantılarının, resmi belgelerin, toplumlararası görüşmelerin dili olarak işlevini sürdürmüştü. Yeni cumhuriyette iki toplumun eğitim kurumlarının idaresi birbirinden tamamen bağımsız hale getirilmiş ve daha önce Rum ve Türk öğrencilerin ortak olarak okudukları Öğretmen Koleji ikiye ayrılarak iki ayrı okul olarak iş görmeye başlamıştı. 1963'deki olayların sonucunda ise kimi karışık köylerdeki Türkler'in göç etmeleri eğitime bir süre ara vermelerine neden olmuştu. Bu nedenle de bu dönemin bir kısmında insanlar eğitimden çok hayat kaygısı taşıdıklarından, daha önceki dönemdeki kadar İngilizce'ye önem atfettiklerini söylemek zor olur. Yine de İngilizce bu dönemde de müfredattaki yerini korumuş ve ilk ve ortaöğretimde zorunlu dil olarak öğretilmeye devam edilmiştir. Bu dönem için mülakat yapılan kişilerin hemen hepsi çok iyi derecede İngilizce bildiklerini söyleyerek bunun da o dönemdeki İngilizce öğretim kalitesi ve ana dili İngilizce olan öğretmenler tarafından İngilizce'nin öğretilmesinden dolayı olduğunu belirtmişlerdir. 1963'den sonraki yıllarda hayat daha normale döndükten sonra bu dönem için mülakat yapılan kişiler, İngilizce'nin mesleki temaslarında, iş görüşmelerinde ve katıldıkları seminer ve konferanslarda çok yararlı olduğunu gördüklerini ayrıca ifade etmişlerdir. İngilizce'yi ek olarak dış seyahatlarında da kullandıkları ortaya konulmuştur. Sonuç olarak bu dönem için İngilizce kişiler arası (interpersonal) ilişki aracı işlevini sürdürmüştü. Ayrıca tüm resmi belgelerin ve devlet işlerinin dili olmasından dolayı da İngilizce'nin düzenleyici işlevi de bu dönem için devam etmişti. Bu dönem için İngilizce'nin araç işlevi olduğunu

söylemek biraz zor olsa da 1963'den sonra Türkler'in Rum tarafındaki English School'a gitmelerinin imkansız hale gelmesiyle Türk tarafında Köşklüçiftlik English College'in açılmasını göz önünde bulundurursak bu dönem için de araç (instrumental) olarak yararının hala Kıbrıslı Türkler için geçerli olduğunu öne sürebiliriz. Kısaca bu dönemde de Kıbrıslı Türkler kültürel/okul ya da elit İngilizce-Türkçe ikidilliliği göstermektedir.

3.2.2. Rumca-Türkçe ikidilliliği

1960-1974 yılları Kıbrıslı Türkler için acıyla dolu yıllardır. 1963'deki Rum saldırıları sonucu birçok Türk köyü göç etmiş ve Türkler kendi ülkelerinde hapis durumuna getirildikleri sınırlı bölgelerde yaşamaya zorlanmışlardır. Bunun sonucunda Kıbrıslı Türkler arasında, birkaç karışık Rum-Türk köyü dışında, pek bir temas kalmamıştı. Bu da, yapılan mülakatların da ortaya çıkardığı gibi Rumca'ya karşı daha önceleri çok olumlu olan tutumların eskisi kadar olumlu olmamaya eğilim gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde artık Türk okullarında Rumca'nın müfredatta olmamasından dolayı kişiler Rumca'yı ancak köylerinde ya da kasabalarında Rumlar varsa öğrenebiliyorlardı. Bu nedenden dolayı da bu dönem içinde yaşamış kişilerin Rumca bilgisi bir önceki döneme kıyasla sınırlıydı. Bir mülakatta belirtildiği üzere, Rumca eğer mahallerinde Rum çocuklar var ise ve onlarla oyun oynarlarsa öğrenilebiliyordu. Bazı kişiler ise gece kurslarına giderek Rumca öğrenmişlerdi. Yine de bu dönemde yaşayan kişiler için Rumca hayatın içinde olan bir dildi. O zamanlar tek yayın yapan televizyon kanalı olan CYBC Rumca yayın yapıyordu. Bu televizyon kanalı yalnızca Amerikan ve İngiliz dizilerini ve filmlerini Rumca altyazıyla orijinal dilinde veriyordu. Diğer tüm yayınları Rumca'ydı. Bunların sonucunda bu dönem için Türkler'in Rumca için halk (folk) ikidilliliği gösterdikleri ortaya çıkmaktadır. Rumca bu dönemde sadece karışık köylerde ilişkisel (interpersonal) işlevini göstermekteydi.

3.3. 1974'den bugüne Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dönemi

3.3.1 İngilizce-Türkçe ikidilliliği

1974'te Kıbrıslı Türkler ve Rumlar tamamiyle birbirlerinden ayrılmışlardır. Bu durum artık herhangi bir resmi işlevi kalmayan İngilizce için değişik bir tablo ortaya çıkarmıştır. İngilizce müfredattaki birincil yabancı dil konumunu korumuştur; ancak İngilizce öğretimi bu dönemde eski kalitesini koruyamayarak kötüye gitmeye başlamıştır.

1974'den sonra daha güvenli ve bağımsız bir statüde olan Kıbrıslı Türkler İngilizce'nin onlar için sağlayacağı olanakların yeniden farkına vardılar. Bunun sonucunda da aileler çocuklarını İngilizce eğitim veren okullara göndererek iyi derecede İngilizce öğrenmeleri için çaba sarf eder hale gelmişlerdir. Bu durum bugünlerde Kuzey Kıbrıs'ta bazı okul öncesi eğitim veren yuvalarda bile İngilizce eğitim verilmesinden anlaşılabilir. Bunu da günümüzde İnternet'in ve televizyonun

en etkili kitle iletişim aracı haline geldiği küreselleşen dünyada İngilizce'nin ne kadar önemli bir yer tuttuğunu Kıbrıslı Türkler'in de farkına vardıklarının bir göstergesi olarak yorumlamak mümkündür. Ayrıca tarihi boyunca yabancı dil öğrenmeye karşı olumsuz tutumlar içinde olmayan Kıbrıslı Türkler için, mülakat yapılan kişilerin söylediklerinden anlaşıldığı üzere, başka bir dil öğrenmek kişiyi zenginleştiren bir unsurdur. Bunun yanında yabancı dil öğrenmek Kıbrıslı Türkler için onlara çeşitli olanaklar sağlayıp birçok kapı açan bir anahtardır. Tabii bu olumlu tutumların oluşmasına neden olan başka sebepler de vardır. Son yıllarda CASP (Cyprus American Scholarship Programme) programı çerçevesinde birçok Kıbrıslı Türk öğrenci Amerika'da yüksek öğrenim görme imkanı bulmuştur. Buna ek olarak, Kıbrıs'ın eski bir İngiliz kolonisi olarak Commonwealth ülkeler birliğine bağlı olması sonucunda, sayıca çok olmasa da İngiliz hükümetinin verdiği burslardan yine yüksek öğrenim için yararlanılır olunması da İngilizce'ye karşı olumlu tutumların gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bunun sonucunda da Kuzey Kıbrıs'ta son yıllarda artan bir şekilde İngilizce eğitim veren ilk ve ortaöğretim kurumları açılmıştır. Ayrıca 1974'den sonra Kıbrıs'ın daha güvenli bir yer olması da, daha önceleri İngiltere ve Avustralya gibi ülkelere göç eden bir kısım Kıbrıslı Türkler'in, Kuzey Kıbrıs'a dönmelerini sağlamıştır. Dönen kişilerin çocuklarının İngiltere ve Avustralya'da doğup büyümüş olmaları Türkçe'den çok İngilizce'yi anadilleri gibi bilmelerini sağlamıştır. Bu da İngilizce eğitim veren kurumlara talebi arttıran bir başka neden olarak sayılabilir. 1980'lerin sonuna doğru açılan birçok üniversitede yasayla İngilizce eğitim vermektedir. Bu da İngilizce'ye talebi arttıran başka bir unsurdur. Turizmin en önemli ekonomik etkinlik olması ve belirli sayıda İngiliz vatandaşının Kuzey Kıbrıs'ta yerleşmiş olmaları da gündelik hayatta İngilizce'nin kullanılması için bir neden oluşturmaktadır.

Bunların sonucunda günümüz Kuzey Kıbrıs'ında İngilizce'nin araç ve ilişkisel bir işlevi olduğunu öne sürmek mümkündür. Artık resmi bir işlevi kalmayan İngilizce'nin düzenleyici işlevinden söz etmek ise olası değildir. Sonuç olarak, bugün Kıbrıslı Türkler İngilizce'de kültürel/okul ikidilliliği göstermektedirler.

3.3.2. Rumca-Türkçe ikidilliliği

Bu dönem için mülakat yapılan kişiler 29-40 yaşları arasındaydılar. Yani 1974 olayları sırasında 4 ile 13 yaşlarındaydılar. Bu durum bu kişilerin ebeveynleri Rumca bilirken onların çoğunlukla Rumlarla hiç yaşamadıklarına ve Rumca bilmediklerine işaret eder. Bu kişiler arasında en yaşlı olan iki kişi Limasol'da doğduklarından küçükken mahallelerinde oynarken Rum çocuklarından çok az Rumca öğrendiklerini ve bu Rumca'yı az da olsa hatırladıklarını belirtmişlerdir. Diğer kişiler ise hiç Rumca bilmediklerini belirtmişlerdir. Buna rağmen mülakat yapılan tüm kişiler Rumca öğrenmek istediklerini ifade etmişlerdir. Buna neden olarak da gelecekte Kıbrıs'ta umutlu oldukları bir çözüm halinde adada ortak

oldukları komşularıyla diyalog kurma isteğini göstermektedirler. Bu dönem için Rumca'nın herhangi bir işlevinden söz etmek mümkün değildir.

4. Sonuç

Bu çalışma Kıbrıs'ın son üç tarihsel döneminde değişik yönetimler sırasında açık olmasa da dil politikalarının olduğu, resmi dillerin çeşitlilik gösterdiği ve kullanıldığı, bunun yanında İngilizce'nin tüm dönemlerde önem arz ettiği bir yer olarak karşımıza çıktığını ortaya koymuştur. Bir başka deyişle Kıbrıs, özelde Kuzey Kıbrıs, İngiliz Müstemele döneminde eğitim sonucu elde edilen İngilizce-Türkçe ikidilliliği (elit/okul ikidillilik) ve Rum-Türk karışık köy ve kentlerdeki yaşamın sonucu olarak Rumca-Türkçe ikidilliliği olan (ilişkisel ikidillilik); daha sonraki Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde eskiye oranla Türklerle Rumlar'ın temaslarının azalmasından dolayı değişen bir Rumca-Türkçe ikidilliliği ve İngilizce'nin düzenleyici işlevinin sürmesinden (resmi işlerin dili) dolayı İngilizce-Türkçe ikidilliliğinin daha önceki gibi devam ettiği; 1974 sonrasındaysa, İngilizce'nin artık resmi dillerden biri olmamasına karşın İngilizce-Türkçe ikidilliliğinin yine eğitimle elde edilen ve elit/okul çokdilliliği diyebileceğimiz özelliğini eğitim seviyesindeki kalite kaybına rağmen sürdüren ve Rumlarla Türkler arasında hemen hemen hiç temasın olmamasından dolayı Rumca-Türkçe ikidilliliğinin ise keskin bir düşüşe geçtiği ve sadece yaşlıların Rumca konuşabildiği (kaybolan ikidillilik - vanishing bilingualism) bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs'ın geçişsel (transitional) bir çokdilliliği olduğu söylenebilir. Yine de Kuzey Kıbrıs'ta çokdillilik kişileri zenginleştiren ve yücelten bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle İngilizce bilmek, McEntee-Atalianis & Pouloukas (2001)'ın da iddia ettiği gibi İngilizce eğitim veren bir üniversiteden mezun olmak veya İngilizce dilini bildiğinize dair belgelere sahip olmak gibi piyasa değeri olan bir 'kültürel kapital'e sahip olmak olarak veya iyi bir iş vaat ettiğinden dolayı da 'ekonomik kapital'e sahip olmak olarak algılanmaktadır.

Kısaca söylemek gerekirse, Kuzey Kıbrıs tüm bunlardan sonra Kachru'nun (1992) belirttiği üzere eski bir İngiliz kolonisi olmasından dolayı İngilizce'nin dış çeperindeki ülkelerden biridir. Yani İngilizce, gündelik hayatın içinde iletişimin dili olmamasına rağmen, kendini fazlasıyla hissettiren ve böyle toplumlarda çoğunluğun konuşabildiği dil özelliğini gösteren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Rumca ise, daha önce belirtildiği üzere, herhangi bir işlevi olmamasına rağmen İngilizce'nin hayli önemsendiği Kuzey Kıbrıs'ta, olumlu tutumlar içinde öğrenilmek istenen bir dil olarak karşımıza çıkmakta ve bu bağlamda Kıbrıs'ta barış için iyi şeyler vaat etmektedir. Bu çerçevede iki toplumu birbirine yaklaştıracak ortak okulların kurulması veya hem Türkçe'nin hem de Rumca'nın iki toplumun okullarında İngilizce'nin yanı sıra öğretilmesi çokdilli bir Kıbrıs'ın geleceği için çok yararlı olacaktır.

Kaynakça

- Altbach, P.G. (1995). Education and neocolonialism. In B. Ashcroft, G. Griffiths & H. Tiffin (eds.), *The Postcolonial Studies Reader*, 452-456. London: Routledge.
- Bolton, K. (2000). The sociolinguistics of Hong Kong and the space for Hong Kong English. *World Englishes*, 19(3), 265-285.
- Boufouy-Bastick, B. (1997). Using language policies to highlight and contrast the values that shape multicultural societies: Examples from Singapore and Australia. *Australian Journal of Education*, 41(1), 59-76.
- Calotychos, V. (ed.). (1998). *Cyprus and its People: Nation, Identity, and Experience in an Unimaginable Community, 1955-1997*. Colorado: Westview Press.
- Crystal, D. (1987). *The Cambridge Encyclopaedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. (1997). *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dodd, C. H. (1993). Historical introduction. In C.H. Dodd (ed.), *The Political, Social and Economic Development of Northern Cyprus*, 1-15. Huntingdon: The Eothen Press.
- Evans, S. (2000). Hong Kong's new English language policy in education. *World Englishes*, 19(2), 185-204.
- Fishman, J. A. (1972). *The Sociology of Language*. Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers.
- Fishman, J. A., Conrad, A.W., and Rubal-Lupez, A. (eds.). (1996). *Post Imperial English: Status Change in Former British and American Colonies, 1940-1990*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Glesne, C. & Peshkin, A. (1992). *Becoming a Qualitative Researcher: An Introduction*. White Plains, NY: Longman.
- Hamers, J. & Blanc, M. H. A. (1989). *Bilinguality and Bilingualism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haugen, E. (1987). *Blessings of Babel: Bilingualism and Language Planning*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Hoffmann, C. (1996). Societal and individual bilingualism with English in Europe. In R. Hartmann (ed.), *The English Language in Europe*, 47-60. Exeter: Intellect Ltd.
- Kachru, B. B. (1983). *The Other Tongue: English across Cultures*. Oxford: Pergamon Press.
- _____. (1986). *The Alchemy of English: The Spread, Functions, and Models of Non-native Englishes*. Urbana, Chicago: University of Illinois Press.
- _____. (1992). The second diaspora of English. In T. W. Machan & C. T. Scott (eds.), *English in its Social Contexts*, 230-252. New York: Oxford University Press.
- Kamwangamalu, N. M. (2000). A new language policy, old language practices: Status planning for African languages in a multilingual South Africa. *South African Journal of African Languages*, 20(1), 50-61.
- Kuzel, A. (1992). Sampling in qualitative inquiry. In B. F. Crabtree & W. L. Miller (eds.), *Doing Qualitative Research*, 31-44. Newbury Park: Sage Publications.
- McEntee-Atalians, L. J. & Pouloukas, S. (2001). Issues of identity and power in a Greek-Cypriot community. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 22(1), 19-38.
- Morvaridi, B. (1993). Social structure and social change. In C. H. Dodd (ed.), *The Political, Social and Economic Development of Northern Cyprus*, 252-269. Huntingdon: Eothen Press.
- Oberling, P. (1996). Cyprus: Yesterday and today. *Kıbrıs Mektubu*, 9(4), 20-27.
- Pennycook, A. (1998). *English and the Discourses of Colonialism*. London: Routledge.

- Persianis, P. (1996). The British Colonial education lending policy in Cyprus (1878-1960): An intriguing example of an elusive 'adapted education' policy. *Comparative Education*, 32 (1), 45-69.
- Phillipson, R. (1992). *Linguistic Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. California: Sage Publications.
- Romaine, S. (1995). *Bilingualism*. (2nd ed). Oxford: Blackwell Publishers.
- Schaub, M. (2000). English in the Arab Republic of Egypt. *World Englishes*, 19(2), 225-238.
- Skutnabb-Kangas, T. (1981). *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*. Avon, England: Multilingual Matters Ltd.
- Spolsky, B. (1996). English in Israel after independence. In J. A. Fishman, A. W. Conrad, and A. Rubal-Lopez (eds.), *Post Imperial English: Status Change in Former British and American Colonies, 1940-1990*, 535-556. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Tully, M. (1997). English: An advantage to India? *ELT Journal*, 5(2), 157-164.

EK**Mülakat Soruları**

Kişinin geçmişiyile ilgili sorular

1. Kaç yaşındasınız?
2. Tahsil durumunuz?
3. Ne işle meşgulsunuz?
4. Hiç yabancı ülkelerde bulundunuz mu?
5. Hangi yabancı ülkelere gittiniz?
6. Bu ziyaretlerin amacı neydi?
7. Hiç başka bir ülkede yaşadınız mı?
8. Ne uzunlukta ve hangi amaçla?
9. Hiç oradaki insanlarla sorununuz oldu mu?
10. Eğer olduysa, ne tür sorunlardı ve nasıl üstesinden geldiniz?

Konuyla ilgili sorular

1. Kıbrıs Türkçesi'nden başka bir dil konuşabiliyor musunuz?
2. Peki şimdi bu dilleri herhangi bir şekilde kullanıyor musunuz?
3. Eğer kullanıyorsanız, bu dili hangi durumlarda ve hangi yerlerde kullanıyorsunuz?
4. Ne zaman bu dili kullanma ihtiyacı hissediyorsunuz? Niye?
5. Peki bu dilleri kullanırken neler hissediyorsunuz? Niye böyle hissediyorsunuz?
6. Acaba siz bu dilleri kullanırken başka insanlar sizin hakkınızda neler düşünürler? Niye?
7. Peki onların böyle düşünmeleri sizi üzer mi?
8. Bu dilleri çocuklarınıza öğretmeyi ister miydiniz? Niçin?
9. Peki anadili bu dil olan kişilerle hiç karşılaştığınız oluyor mu? Ne sıklıkla karşılaşıyorsunuz?
10. Bu kişilerle sohbet etmek hoşunuza gider mi? Niye?
11. Bu konuda bana anlatmak istediğiniz herhangi bir olay/ maceranız var mı?
12. Sizce bu dilleri konuşur olmak size ne gibi avantajlar/ olanaklar sağladı?
13. Peki bu dilleri eğer okulda öğrenmişseniz okulda bunları öğrenmek hoşunuza gitmiş miydi? Niye?
14. Sizce Kıbrıslılar'ın böyle değişik diller konuşuyor olmaları 50 yıl sonra da aynı olacak mı? Niye?